

De rövidebb később munkaasztalánál látjuk ismét. Nem adja föl, csak azért se. Úgy látszik, néha mégis érthetetlen, amit leír. Új formát kell találnia.

És már írja is allegorikus példázat-meséit. Gyerekeknek, felnőtteknek.

Apró iránytűket gyárt mai és majdani motorcsónakosoknak. (Magvető, 1975.)

BELOHORSZKY PÁL

Esterházy Péter: Fancsikó és Pinta

Az úgynevezett fiatal írók első nemzedéke nyolc-tíz év óta fut a pályán, tucatnyi SZOT- és József Attila-díjat kaszírozott be, és kis könyvtárra való könyvvel bizonyított — vagy éppenséggel leleplezte tehetségtelenségét. Közülük néhányan ugyan — valódi fiataalként — vállalkoztak fölfedezésekre, s bekapcsolódtak a folyton tava-szodó irodalom permanens esztétikai forradalmába, ám a többség legfőljebb (jogos) egzisztenciális gondjai fölhánytorgatásáig jutott, amelyből hovatovább „kikonzolidálódik”. Ne aggódjunk értük; az irodalmi élet is szociális nagyüzem, juttat kenyeret mindenkinek...

A könyökömön jön már ki a kiskorúsító, lekezelő fiatal írózás, olyasféle, mint a csendőrpertu, ezért külön hangsúlyoznom kell, hogy nem becsmérlem Esterházy Pétert, amikor fiatal írónak nevezem. Ugyanis az. Első remeklésében, a *Fancsikó és Pinta*ban teljes fegyverzetben lép az olvasó elé: mindent tud, ami az írói mester-séghez nélkülözhetetlen. Bájj, játékoság, eredeti humor lengi be a fiatalosan gazdag képzelettel, fölényes írói biztonsággal szőtt történetet, amely az irodalom és a szerző ifjúsága lényegéből következően *újító kísérlet* minden rétegében; a nyelv kezelésétől a cselekmény vezetésén át a szerkezetig.

A Fancsikó és Pinta első pillantásra novellafüzér, melyben egy kisfiú (egyke) hancúrozik-álmodozik képzeletében két kitalált pajtásával; Fancsikóval és Pintával, miközben a szereplők jópofa mondatokat váltanak egymással. Ha figyelmesen olvasunk, és megfogadjuk a butuskán bölcs Fancsikó esztétikai tanácsát, lebomlanak előttünk az írás egymásra boruló hagymahártyái: a beszélyek, ábrándozások, sztorik, játékok egységgé szerveződnek, s kitűnik belőlük egy család széthullásának története, mégpedig az utóbbi évtizedek háttére előtt. Pár sorban is szívszorító a barbáruul lemészárolt zsidó satócs tragédiája; finoman árnyalt az ötvenes évek elejének megjelenítése (horul a szurok, egy kartondoboz emlékére), mikor is a kisfiú nemcsak áldozatnak mutatkozik, de csibészebb éneje, Pinta révén bűnös maga is: (búcsú). Az elegáns építkezés lehetővé tette olyan kitűnő „kitekintő” darab bekomponálását, mint az („annu”), a magányba örült szép leány drámája: „Annu egyedül élt. (Az apja meghalt, az anyja bent ült a belső szobában és sopánkodott.)”

Az anya kissé haloványabb figurájától eltekintve a jellemek gazdagok, az egész anyagnak megfelelően többrétegűek, a szerzőnek általában sikerül a háttérben (mögöttük) maradnia, kivéve a „balett két gyerekkézre” fejezetet, mely kissé direktre sikeredett, és az „apámnak megered a nyelve...” címűt, melyben az egyébként remek Apa inkább az író, mint a saját stílusában részletezi a főbérlőjénél elfogyasztott ebédet. Valamennyi alakját fölényes, ám sohasem fölényeskedő iróniával ábrázolja a szerző; az ritka képesség az egész jelenlegi magyar prózában, a közvetlenül előtte járó úgynevezett fiatal írónemzedékben pedig fehér holló...

Esterházy Péter tehetségének legerősebb vonása briliáns nyelvi ereje. Tökéletesen tud magyarul. (Prózánkban sajnos ez sem gyakori erény.) Tucatjával idézhetnék

költők dicséretére való gyönyörű mondatokat; például: „a hasonlat fehér nyakán vércsik csordul nyakékként”. Képi nyelv ez, anyanyelvünk érzékletességével élő, de nemcsak a választékosságban jeles, mint általában a népi írók nagyjainak írásai, hanem sokkal inkább abban — s ez a fő erénye —, ahogy a legegyszerűbb szavak mélységét tömören, de rendkívüli intenzitással föltárja. Amikor Anya a kitelepítési végzéssel megjelent a szobában „valami éktelenül súlyos papirost tartott a kezében: egészen belegörcbült”. Vagy Apa szeretőjének látogatásakor: „Fancsikó és Pinta föl-ravatalozta az anyámat. A csengetésre Fancsikó berúgta a csöndet az ágy alá. Anyám az ágyon. (...) Keresztként feszültem az ajtókeretben. A nő átlebbent rajtam. (...) Ekkor egy pillanatig (mely alatt fölordíthat az ember fia: Istenem, miért hagytál el engem?), egy ráncos pillanatig *értelmetlen* keresztként feszültem fölfelé és oldalvást. (...) Fancsikó (...) anyám kedves mondatait gyűjtötte össze a szobában, mindenhonnan előhúzgálta őket, a padló réseiből, az ágy alól, az *ágyból*, a csillárról...” Nem idézek tovább, jobb, ha a kedves olvasó kézbe veszi a könyvet, s maga gyönyörködik a teljes anyagban; ismétlem, nem a föl-föltündöklő szóritkaságokban, hanem abban a nyelvben, melyen itt és most beszélünk, gondolkodunk. Esterházy nyelve őrzi nyelvünk képi, érzéki hagyományait, egyúttal újjá is teremti őket. Nem extenzíven, hanem intellektuális intenzitással épít néha játékos, máskor (vagy éppen ugyanakkor) drámai képeket a legegyszerűbb szavakból. Ezek a képek úgy foglalnak magukba ősi mítoszokat, hogy egyúttal beléjük fér a két szülője szeretetlenségére feszített mai kisfiú legendája, Anya örökös megcsalatottságának mártíriuma, a gyöngéd képzetet fájdalmas szimbóluma, a butuskán bölcs Fancsikó, aki „egyszerre tud szeretni és látni”.

Abban a bizonyos „bezzeg az én időmben” — nyolc-tíz éve — a szerkesztők nem nézték jó szemmel, ha egy kezdő a Fancsikó és Pintához hasonló kísérleti művel állított be hozzájuk. A kísérlet jobbára a „szent öregek” előjoga volt. Nemzedékem formabontással kísérletező tagjai jobbára elvéreztek, némely bölcsebbek viszont azt találták ki, hogy előbb valamilyen úton-módon írónak, vagy legalább fiatal írónak nyilváníttatják magukat, s majd *utána* foglalkoznak irodalommal. Nem csoda, hogy öregedni kezdtünk... időnap előtt...

Pár hónapja éppen ezeken a lapokon örültem nyilvánosan Balázs József jelentkezésének. Esterházy Péter más típus, mást lát a világból mint a *Magyarok* szerzője. Nem akarok nemzedéket csinálni belőlük (mondjuk hozzájuk csapva még, mintegy példálódzva, Hajnóczy Pétert, vagy Temesi Ferencet), ehhez hiányoznak a feltételek. Most Esterházynak örülök: végre egy fiatal! (*Magvető, 1976.*)

CSZAKÓ GÁBOR

„...nem vagyok elégedett”

CSAPLÁR VILMOS : VÁSÁRLÓINK FIGYELMÉBE AJÁNLJUK
A ZAPOROZSEC 968-AS TÍPUSÚ GÉPKOCSIT

Fiatal prózaíróink jelentékeny része köztudottan rosszkedvű. Csaplár Vilmost — legújabb kötete alapján — közöttük is igen előkelő hely illeti meg. A szerző negyedik könyvében nyomasztó, olykor vigasztalanul komor hangulatú írások sorjázanak — elgondolkodtató egyhangúsággal. Az elbeszélésekből kibontakozó világot súlyos konfliktusok jellemzik — a sivár életek reménytelen vergődését többnyire az erőszak változatainak rettenete kíséri. Az ábrázolt kietlenség méretei és arányai